

KÖNYVTÁR, AMI ÖSSZEKÖT

REDL KÁROLY

Országgyűlési Könyvtár, igazgatóhelyettes

TARTALMI ÖSSZEFOGLALÓ

A „Könyvtár, ami összeköt” című ösztöndíjprogram első ízben 2011-ben került meghirdetésre. A program célja, hogy segítse a Kárpát-medencei fiatal magyar könyvtárosok szakmai együttműködését. Az elmúlt hét évben jelentős lépést tettünk a kijelölt cél megvalósítása felé, nevezetesen, hogy jöjjön létre a könyvtárosok körében olyan, a személyes kapcsolatokon alapuló, a Kárpát-medencét átölelő szakmai hálózat, amely felhasználható a különböző szakmai kérdések megoldása és az anyanyelvi kultúra ápolása érdekében. Az olvasásnak kitüntetett szerepe van az anyanyelvi kultúra megőrzésében. A kisebbségi magyar közösségek tapasztalatai egyértelműen bizonyítják, hogy a magyarság vállalása és a magyar anyanyelv használata szoros összefüggést mutat. A kisebbségi magyar közösségek megtartása szempontjából rendkívül fontos tehát az anyanyelv ápolása, az olvasás, amelynek egyik intézményes hátterét a könyvtárak és az ott dolgozó könyvtárosok biztosítják.

A programról

A következőkben egy olyan programról szeretnék beszámolni, amely már hét éve segíti a Kárpát-medencei fiatal magyar könyvtárosok szakmai együttműködését. Természetesen ez a rövid összefoglaló nem alkalmas arra, hogy a hétéves program minden részletét aprólékosan ismertessem, arra mégis lehetőséget ad, hogy a lényeges elemeket bemutassam.

A programmal kapcsolatos első lépésre akkor került sor, amikor a Magyar Könyvtárosok Egyesülete (MKE) alapításának 75. évfordulójára készültünk. Az egyesület akkori vezetése úgy döntött, hogy erre az ünnepi alkalomra meghívja a határon túli magyar könyvtáros szervezetek vezetőit is. Amikor az Országgyűlés elnöke értesült erről a szándékról, jelezte, hogy szívesen találkozna a határon túli könyvtáros szervezetek vezetőivel. Kézenfekvő volt tehát, hogy a találkozót az Országgyűlési Könyvtár készítse elő. Így került sor 2010. november 30-án az Országgyűlési Könyvtár Deák-termében a találkozóra, amely a „*Határon túli magyar könyvtárosok kerekasztala*” címet kapta.

A megbeszélésen jelen volt a határon túli magyar könyvtáros egyesületek képviselőiben:

- *Hajnal Jenő*, a vajdasági Kapocs Könyvtári Csoport Egyesület elnöke;
- *Milány Bajnok Éva*, a Szlovákiai Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnöke;
- *Varga Éva*, a Kárpátaljai Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnöke;

- *Rabbi Zsolt*, a Horvátországi Magyarok Központi Könyvtára munkatársa;
- *Szamborovszkyné Nagy Iboha*, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Apáczai Csere János Könyvtárának vezetője.

A találkozón a határon túli magyar kulturális intézmények további munkatársai vettek részt:

- *Gondi Martina*, Vajdasági Magyar Művelődési Intézet (Zenta, Szerbia);
- *Végh László*, a Fórum Kisebbségi Intézetben (Somorja, Szlovákia) működő Bibliotheca Hungarica igazgatója;
- *Virginás Péter*, a Nemzeti Kisebbségkutató Intézet Dokumentációs Központja (Kolozsvár, Románia) munkatársa.

A kerekasztal-megbeszélésre meghívást kaptak magyarországi szakemberek is: *Blaskóné Majkó Katalin*, a Magyar Képzőművészeti Egyetem Könyvtárának igazgatója; *Bárdi Nándor* történész, az MTA Etnikai-Nemzeti Kisebbségkutató Intézet munkatársa; *Lakatos Mihály*, a Nemzeti Erőforrás Minisztérium főtanácsosa, valamint a házigazdák részéről az Országgyűlési Könyvtár több vezető munkatársa.

A beszélgetés alapvetően két részből állt. Az első részben *Kövér László* házelnök ismertette nemzetstratégiai koncepcióját, a második részben pedig kötetlen keretek között vendégeink beszéltek az őket foglalkoztató kérdésekről.

A megbeszélés konklúziója az volt, hogy a házelnök bejelentette: 2011-től pályázatot hirdet határon túli fiatal magyar könyvtáros szakemberek számára. A leendő pályázat célja, hogy támogassa a Kárpát-medencei fiatal magyar könyvtárosok szakmai együttműködését, teremtsen alkalmat az Országgyűlés törvényhozó munkájának tanulmányozására és az Országgyűlési Könyvtár szakmai tevékenységének megismerésére.

Az első feladat a pályázati feltételek és a juttatási rendszer kialakítása volt, melynek során nagyon sok vitás kérdés merült fel. Már annak az egyszerű kérdésnek a tisztázása is problémát jelentett, hogy kit is tekintünk fiatalnak. Végül 35 évnél húztuk meg a korhatárt. Az első időszakban még úgy gondoltuk, hogy a pályázatnak elsősorban a tudományos együttműködést kell támogatnia, ezért az előkészítő munka is ebbe az irányba haladt. Természetesen az is külön kérdésként vetődött fel, mekkora legyen az ösztöndíj összege. Ennek megállapításakor figyelembe kellett vennünk, hogy a pályázóknak egy hónapon keresztül az otthonuktól távol, Budapesten kell ellátniuk magukat. Továbbá azt is szeretnénk volna, hogy az ösztöndíj kellően vonzó legyen a pályázók számára. Tényszerűen meg kell állapítanunk, hogy az ekkor megállapított 250 000 forintos összeg azóta sem változott.

Néhány hónapos intenzív előkészítő munka után a pályázat kiírására első alkalommal 2011 áprilisában került sor. A pályázati felhívás szövege a következő főbb elemeket tartalmazta: az ösztöndíjra felsőfokú végzettségű és legalább öt év könyvtárban szerzett szakmai tapasztalattal rendelkező könyvtárosok jelentkezését vártuk, akiknek az életkora nem haladja meg a 35 évet. A pályázóknak rövid (5–8 nyomtatott oldal) terjedelmű pályamunkát kellett benyújtaniuk a következő kutatási témák egyikében:

- könyvtárak a nemzetpolitikai feladatok szolgálatában (gyűjteményszervezés, szolgáltatáspolitikai, szolgáltatásmarketing);
- egy meglévő nemzetpolitikai gyűjtemény bemutatása;
- nemzeti, nemzetiségi, kisebbségi digitális adattár létrehozása, működtetése, az együttműködés lehetséges formái.

Az ösztöndíjasok feladatai a következők voltak:

- az Országgyűlés működésének, és a különböző parlamenti szervezetek munkájának megismerése;
- az Országgyűlési Könyvtár gyűjteményének, feladatainak, szolgáltatásainak megismerése;
- a pályázati kiírásban szereplő egyik téma önálló feldolgozása;
- közös munka a pályázati tematikának megfelelően;
- írásos beszámoló készítése az egyhónapos munkáról.

A nyertes pályázók az alábbi juttatásokat kapták:

- a nyertes pályázók az ösztöndíj időszaka alatt díjazásban részesültek, melynek összege 250 000 forint;
- az ösztöndíjasok részére szállást és utazási költséget biztosítottunk.

A pályázati felhívást számos fórumon közzétettük, így az Országgyűlés és az Országgyűlési Könyvtár honlapján, a különböző szakmai levelezőlistákon (KATALIST, IFLA-HUN), határon túli sajtótermékekben és természetesen közvetlenül is tájékoztattuk a lehetőségről a határon túli szakmai szervezetek vezetőit. Erőfeszítéseink azonban nem jártak eredménnyel, felhívásunkra nem érkeztek pályázatok.

A csongrádi „segélykiáltás”

Véletlen egybeesés volt, hogy ebben az időpontban, 2011 májusában került sor a Kárpát-medencei könyvtárosok konferenciájára Csongrádon. Látva, hogy nem érkeznek a pályázatok, úgy gondoltam, hogy pályázati programunkat a leghatékonyabban ezen a fórumon lehetne ismertetni, ugyanis ezen a konferencián vesznek részt azok a szakemberek, akik potenciális célcsoportjai lehetnek felhívásunknak. Ezt afféle segélykiáltásnak szántam, hiszen nagy fiaskó lett volna az Országgyűlési Könyvtár számára, ha a házelnök által meghirdetett felhívásra nem jelentkeznének pályázók. Szerencsére a konferencián elhangzott előadás után többen rögtön jelezték, hogy ők bizony beadják a pályázatukat. Végül időben megérkeztek a pályázatok, és megerősítést nyert az a tapasztalatunk, hogy a pályázatok mindig a határidő lejárta előtti utolsó pillanatokban érkeznek be.

Legnagyobb örömünkre a beadott pályaművek olyan jó minőségűek voltak, hogy a pályázatokat bíráló bizottság javaslatot tett a házelnöknek, engedélyezze az eredetileg nyolc főre tervezett keretszám felemelését tíz főre. A plusz két résztvevő költségeinek

finanszírozását az Ábel Alapítvány, az Informatikai és Könyvtári Szövetség (IKSZ), a Magyar Könyvtárosok Egyesülete (MKE) és az Országgyűlési Könyvtár vállalta.

Az első év kedvező tapasztalatai alapján a következő évtől (2012) kezdve, és azóta folyamatosan a megemelt létszámmal, tíz fővel került kiírásra a pályázat, a finanszírozást pedig teljes egészében az Országgyűlés elnöke biztosítja.

Állandó programelemek

Az elmúlt hét év során kikristályosodtak a szakmai program állandó elemei. Az együtt-lét első napja mindig közös kirándulással vagy városnézéssel kezdődik, hogy feloldja a gátlásokat a résztvevők között. Ezek a kötetlenül töltött első órák megkönnyítik a program résztvevőinek a kapcsolatfelvételt, így az első hivatalos programon már oldottabban tudnak részt venni. Az első napok az ismerkedéssel telnek: a személyes bemutatkozás után mindegyik pályázónak egy rövid, általában vetített előadásban kellett ismertetnie a pályamunkáját: munkahelyének és az általa végzett szakmai tevékenységnek a bemutatását.

A program fontos eleme az Országgyűlés munkájának megismerése, mely részben előadások formájában történik, részben pedig a különböző testületek tevékenységével való közvetlen ismerkedéssel (pl. részvétel a Házbizottság ülésén, a plenáris ülés munkájának megtekintése a karzatról stb.).

Általában ezzel párhuzamosan zajlik az Országgyűlési Könyvtár gyűjteményének, szolgáltatásainak és a különböző munkafolyamatainak megismerése, de nem maradhat el az Orzágház épületének részletes bemutatása sem.

Ugyancsak az állandó programelemek közé tartozik a magyarországi könyvtári rendszer megismerése a személyes könyvtárlátogatásokon, amelyeken rengeteg elméleti és gyakorlati tapasztalattal gazdagodnak ösztöndíjasaink. Különösen fontos a könyvtári jó gyakorlatok megismerése, ami lehetőséget teremt arra, hogy az ösztöndíjasok hazatérve – figyelembe véve a helyi adottságaikat – beépítsék saját szakmai munkájukba az itt látottakat.

A könyvtárlátogatási, tapasztalatszerzési programok a többi könyvtárral történő szoros együttműködésben valósulhatnak meg. Az elmúlt évek során rendkívül szélessé vált azon könyvtárak köre, amelyek együttműködésükkel segítették programunk megvalósítását. A teljesség igénye nélkül szeretném kiemelni együttműködő partnereink közül a következő könyvtárakat:

- Országos Széchényi Könyvtár;
- Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár;
- Nemzeti Közszolgálati Egyetem Központi Könyvtára;
- Magyar Képzőművészeti Egyetem Könyvtára;
- Bács-Kiskun Megyei Katona József Könyvtár, Kecskemét;
- Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára;
- Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum;
- Országos Idegennyelvű Könyvtár;

- ELTE Egyetemi Könyvtár;
- Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár, Eger;
- valamint az MTA Könyvtár és Információs Központ.

A programok során minden évben tudományos előadások hangzottak el, amit *Bárdi Nándor*, az MTA Kisebbségkutató Intézete munkatársa tartott az alábbi címmel:

- *Kisebbségi közösségek az interneten (kisebbségi adatbankok, szolgáltatások, a fejlesztés lehetőségei, nehézségei);*
- *A budapesti kormányzatok magyarságpolitikája 1989 után, a kettős állampolgárság intézményének bevezetése és várható hatásai, az új lehetőségek.*

Az ösztöndíjasok programjának szerves részét alkotják a magyar könyvtári szakmai szervezetek vezetőivel történő találkozások, melyek mindig alkalmat jelentenek a szakmát aktuálisan foglalkoztató problémák megismerésére is.

Az elmúlt évek során sikerült kitűnő együttműködést kialakítanunk a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* című lap szerkesztőségével. A szerkesztőség vállalta, hogy a program zárását követően összegző körinterjút ad közre a résztvevők véleményéről, benyomásairól. Fontosnak tartjuk, hogy ösztöndíjasainknak legyen módja az egyhónapos itt-tartózkodás után összefoglalni, végiggondolni tapasztalataikat, javaslataikat, hogy a jövőbeli érdeklődő pályázók hiteles forrásból tájékozódhassanak a programról.

Mi is tapasztalatokat gyűjtöttünk

Az elmúlt hét év során természetesen mi is, akik szervezzük a programot, rengeteg tapasztalatot gyűjtöttünk, és magunk is számos dilemmát foglalmaztunk meg.

A következő kérdésekre kerestük a választ:

- A pályázati feltételek sorában ragaszkodjunk-e a felsőfokú képzettséghez?
- Célszerű-e a tudományos kutatási tevékenységet erőltetni?
- Hogyan lehet a közös munkavégzést megszervezni?
- Miként lehet életben tartani a korábbi években kialakult szakmai kapcsolatokat?
- Szükséges-e módosítani a részvétel életkori határát?

- Ragaszkodjunk-e a felsőfokú végzettséghez?

A határon túli szakmai szervezetek képviselői nagyon hamar jelezték, hogy a felsőfokú szakmai képzettség előírása jelentősen leszűkíti a potenciális pályázók körét. Ezért úgy döntöttünk, hogy megváltoztatjuk a pályázati feltételeket, és lehetővé tesszük a jelentkezést középfokú végzettségűek számára is. Persze ennek a döntésnek azután a szakmai programok szervezésében is következménye volt. Úgy kellett továbbfejleszteni a már kialakult programstruktúrát, hogy mindenki megtalálhassa a számára érdekes elemeket. Ekkor vezettük be, hogy bizonyos programrészeket megkettőzünk a résztvevők különböző érdeklődési körének megfelelően.

- Célszerű-e a tudományos kutatási tevékenységet erősíteni?

Már az első év tapasztalatai rávilágítottak, nem azzal segítjük a pályázók jövőbeni munkáját, ha egy-egy téma tudományos feldolgozásában nyújtunk nekik segítséget, hanem azzal, ha minél több jó könyvtári gyakorlatot, jó mintát láthatnak. Továbbá azzal, hogy segítünk, hogy a lehető legszélesebb körben alakítsanak ki személyes ismeretségen alapuló szakmai kapcsolati hálót, ami később segítséget nyújthat számukra különböző kérdések megoldásában. Ez a gondolat vezetett el a „delegált” résztvevői kör kialakításához is, amit később fogok részletesen kifejezni.

- Hogyan lehet a közös munkavégzést megszervezni?

Viszonylag hamar felmerült az az igény is, hogy jó lenne egy-egy könyvtár munkaszervezetébe bekapcsolódva, konkrét munkafolyamatokban is részt venni. Természetesen ehhez meg kellett találni az együttműködésre kész partner könyvtárakat. Közös meg kellett határozni azt az optimális időkeretet, ami elég időt biztosít a valóságos munkavégzéshez és a vendéglátó könyvtárak számára is befogadható mértékű, ugyanakkor nem feszíti szét a program korábban kialakított kereteit.

- Szükséges-e módosítani a részvétel életkori határát?

Az évek során folyamatosan felmerülő igény volt, hogy célszerű lenne az életkori határ felemelése. A fő érv a potenciális pályázók körének kiszélesítése volt.

- Miként lehet életben tartani a korábbi években kialakult szakmai kapcsolatokat?

A program alapkérdésének tekintjük, hogy találjunk megfelelő módszereket arra, hogy az egyhónapos budapesti tartózkodás alatt kialakult ismeretségek, szakmai kapcsolatok ne enyészzenek el később a hétköznapi sodrában. Kézenfekvően adódtak eszközként a közösségi platformok és a különböző levelezési listák. Mindezek a lehetőségek az információáramlást rendkívül egyszerűvé és gyorsá teszik, azonban nem pótolják az ismételt személyes találkozást. Ezért kialakítottuk azt a rendszert, hogy az egy hónapig tartó programba beiktattunk egy olyan közös eseményt – általában kirándulást – amelyre meghívtuk azokat is, akik korábban részesei voltak a programnak.

A tapasztalatok elemzése alkalmat adott arra, hogy megfogalmazzuk a program elvi alapvetését, amely így hangzik:

„Az olvasásnak kiemelt szerepe van az anyanyelvi kultúra megőrzésében. A kisebbségi magyar közösségek tapasztalatai egyértelműen bizonyítják, hogy a magyarság vállalása és a magyar anyanyelv használata szoros összefüggést mutat. A kisebbségi magyar közösségek megtartása szempontjából rendkívül fontos tehát az anyanyelv ápolása, az olvasás, aminek egyik intézményes hátterét a könyvtárak és az ott dolgozó könyvtárosok adják.”

Ez az elvi alap, amely meghatározza mindazokat a lépéseket, amelyeket a program formálása, folyamatos fejlesztése során megteszünk. Az állandó elemek mellett folyamatosan színesítettük a programokat további intézmények és előadók bevonásával.

A felkeresett intézmények közé tartozott:

- az Alkotmánybíróság Könyvtára;
- az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára;
- a Magyar Nemzeti Levéltár;
- a Magyar Nemzeti Digitális Archívum és Filmintézet;
- a Lakitelki Népfőiskola,
- a Pannonhalmi Apátság Könyvtára;
- a Piarista Rend Magyar Tartományának Központi Könyvtára;
- a Sárospataki Református Kollégium Könyvtára;
- a Tihanyi Apátság stb.

Az évek során számtalan, különböző témájú, érdekes előadás hangzott el. Néhány példával szeretném illusztrálni ezt: az Országgyűlés háznagyának tevékenységéről *Mátrai Márta* háznagy beszélt. A Lakitelki Népfőiskola bemutatását *Lezsák Sándor*, az Országgyűlés alelnöke vállalta. Az Országgyűlés Európai Ügyek Bizottságának munkájáról *Hörtsike Richárd*, a bizottság elnöke adott tájékoztatást. Az Országgyűlés Hivatala Közgyűjteményi és Közművelődési Igazgatósága tevékenységét *Bellavics István* igazgató mutatta be. Az Alkotmánybíróság tevékenységéről *Bitskey Botond* főtitkár tartott előadást. A Nemzeti Közzolgálati Egyetem tudományos tevékenységéről *Szakály Sándor* tudományos rektor-helyettes beszélt. A Nemzeti Közzolgálati Egyetem felújított épületének bemutatását *Horváth József* főtitkár végezte. A Kárpátaljai Magyar Iskolai Könyvtárakért Alapítvány határon túlra irányuló tevékenységéről *Vrankóné Lukács Ilona* kuratórium titkár számolt be.

A program változatosságának biztosítása érdekében kialakítottuk és folyamatosan kiterjesztettük a közös könyvtári munkavégzés lehetőségét, ami az alábbi intézményekben valósult meg:

- Országgyűlési Könyvtár;
- Nemzeti Közzolgálati Egyetem Központi Könyvtára;
- Corvinus Egyetem Könyvtára (a felsőoktatásban dolgozó könyvtárosok részére);
- Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (a közkönyvtárakban dolgozók részére).

A program működési feltételeinek biztosításához nagymértékben hozzájárult, hogy az Országgyűlés Hivatala és a Nemzeti Közzolgálati Egyetem között kötött együttműködési megállapodás tartalmaz egy olyan pontot is, amely szerint az egyetem biztosítja a szállást a nyertes pályázók számára.

Fejlesztések, eredmények

2015: három új elemet építettünk be a programba

Egyrészt felkértünk néhány budapesti nagykönyvtárat, delegáljanak egy-egy résztvevőt a programba. Az így delegált kollégák tehát nem pályáztak, de minden szakmai programon részt vehettek. Célunk az volt, hogy tovább bővítsük a személyes ismeretségen ala-

puló szakmai kapcsolati hálót. Ezzel a módszerrel 2015-ben további kilenc fővel bővült a programban résztvevők száma.

Másrészt csatlakoztunk az Informatikai és Könyvtári Szövetség által meghirdetett *Országos Könyvtári Napok* programsorozathoz, melynek keretében Kecskeméten, Egerben és Budapesten vehettünk részt a Könyvtári Napok rendezvényein. A program záróeseménye az Informatikai és Könyvtári Szövetség megalakulásának 25. évfordulója alkalmából Kecskeméten rendezett jubileumi konferencia volt, ahol előadást tartottam a „*Könyvtár, ami összekelet*” pályázat öt évéről.

Harmadrészt pedig új elemként vezettük be, hogy meghívtuk az esztergomi szakmai kirándulásra azt az 59 főt, aki eddig részese volt programunknak. Fontosnak tartottuk ugyanis, hogy lehetőleg ne szűnjenek meg a korábban kialakult személyes kapcsolatok. Ennek egyik eszköze volt a kirándulás megszervezése, ami egyértelműen pozitív fogadtatásban részesült a kollégák részéről.

A program sikerét és elismertségét jól mutatja, hogy 2016-ban a Házelnök a hozzá érkezett visszajelzések alapján úgy döntött, hogy Kárpát-medencei fiatal magyar muzeológusok számára is hasonló programot hirdet meg. Így jött létre a „*Múzeum, határok nélkül*” pályázati program, amely hasonló filozófiával épül fel, mint a „*Könyvtár, ami összekelet*”. Ez lehetőséget biztosít arra, hogy közös programelemeket alakítsunk ki, ezzel is gazdagítva az eddigi kínálatot és jelentősen bővítsük a közgyűjteményi szakemberek hálózatát.

2017: további két elemmel bővítettük a programot

Látogatást tettünk a szlovákiai Selye János Egyetem Könyvtárában, Komáromban. A látogatás apropója az volt, hogy a könyvtár igazgatója előző évben részt vett a programon. A búcsúzáskor merült fel, hogy ha megtehetjük, akkor a következő évi program kidolgozásakor látogassuk meg az egyetem könyvtárát. Így került sor arra, hogy a könyvtáros és a muzeológus kollégák közös kiránduláson vettek részt a szlovákiai Komáromban, ahol a könyvtári és a múzeumi program egyaránt lebonyolításra került.

A program szervezői részt vettek a Romániai Magyar Könyvtárosok Vándorgyűlésén Parajdon. A Vándorgyűlésen részletesen beszámoltunk a „*Könyvtár, ami összekelet*” pályázat elmúlt hét évéről. Számunkra fontos kérdés volt, hogy tájékozódjunk arról, miként látják a szakma képviselői, lesz-e pályázói utánpótlás a következő években. A Vándorgyűlés résztvevőinek egybehangzó véleménye szerint, miután generációváltás megy végbe a romániai könyvtárak jelentős részében, folyamatos lesz a pályázók utánpótlása.

Ha egy mondatban kellene összefoglalást adni a „*Könyvtár, ami összekelet*” számszerű adatairól, akkor az így hangozhatna: az elmúlt hét évben 95 könyvtáros kolléga vett részt a programon, hét ország több mint harminc különböző településéből.

Redl Károly az Országgyűlési Könyvtár igazgatóhelyettese, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének alelnöke.